

Najveći dio prikazanog djela čini kritički prijepis građe pod naslovom *Prijepis prve bilježničke knjige labinskog notara Bartolomeja Gervazija* (35-180). U samom su tekstu u zagradama označene folijacije izvornika uobičajenim oznakama *recto* (r) i *verso* (v), a tip dokumenta, ime sastavljača te mjesto i datum sastavljanja navode se u registima. U objavljenoj građi nailazimo na 112 dokumenata. Među objavljenim dokumentima najveći broj čine oporučni zapisi, točnije 63 oporuke te 8 kodicila, dok je prisutan i velik broj raznih tipova ugovora vezanih uza sklapanje brakova (19 isprava).

Knjiga labinskog bilježnika Bartolomeja Gervazija (1525-1550), kao prva u nizu knjiga predviđenih istraživačko-izdavačkim projektom *Spisi istarskih bilježnika*, nastala u suradnji istaknutih znanstvenika Odsjeka za povijesne znanosti HAZU u Zagrebu te Državnog arhiva u Pazinu, velik je doprinos proučavanju povijesti labinske komune, ali i šireg prostora Labinštine u razdoblju turbulentnog 16. stoljeća. Ovo izdanje otkriva brojne podatke koje će znanstvenici koristiti u proučavanju društvene strukture labinske komune, materijalnog položaja pojedinaca, zemljišnih posjeda pojedinih labinskih obitelji, razine materijalne kulture, ali i brojnih drugih aspekata labinskog svakodnevnog života u razdoblju ranog novog vijeka.

Goran Budeč

Epistolae et communicationes rectorum Antibarensium, Dulcinensium, Buduensium et Castri Novi. Pisma i poruke rektora Bara, Ulcinja, Budve i Herceg-Novog, prepisali i uredili Lovorka Čoralić i Damir Karbić, kazala izradili Maja Katušić i Ivan Majnarić, *Epistolae et communicationes rectorum Dalmatiae et Albaniae Venetae*. Pisma i poruke rektora Dalmacije i Mletačke Albanije, sv. 1, *Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium*, sv. 55, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 2009., 298 str.

U izdanju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu 2009. godine u sklopu 55. sveska edicije *Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium*, a u sklopu serije *Epistolae et communicationes rectorum Dalmatiae et Albaniae Venetae*, u kojoj će se u više zasebnih knjiga objavljivati arhivski spisi iz Državnog arhiva u Mletcima (*Archivio di Stato di Venezia*), objavljen je prvi svezak pod naslovom *Epistolae et communicationes rectorum Antibarensium, Dulcinensium, Buduensium et Castri Novi*. Namjena serije jest objavljivanje arhivskih spisa koji se odnose na područje istočnojadranske obale, s posebnim naglaskom na dijelove koji se nalaze u sastavu Republike Hrvatske, ali i Crne Gore, s obzirom na činjenicu kako su područja u današnjem sastavu potonje države stoljećima činila dio hrvatskog etničkog i kulturnog prostora.

Izdanje su priredili ugledni hrvatski povjesničari Lovorka Čoralić i Damir Karbić. Uvod (5-12) su napisali Damir Karbić i Lovorka Čoralić, a na engleski ih je jezik pod naslovom *Introductory remarks* (13-20) preveo Matthew Suff, dok je prijevod na talijanski jezik pod naslovom *Note Introductive* (21-28) izradila Nedjeljka Balić Nižić. U uvodnim napomenama autori su dali pregledan osvrt na tijek istraživanja navedene građe iz Državnog arhiva u Mletcima te pregled građe koja je objavljena u ovom izdanju s posebnim naglaskom na njezine specifičnosti te diplomatsku analizu iste. Sam tekst kritičkog prijepisa ima čak 244 stranice, a nakon njega nalazimo još i *Kazalo osobnih imena/Index nominorum personarum/Indexe dei nomini di persona* (273-286), *Kazalo mjesta/Index locorum/Indexe dei luoghi* (287-289) i *Kazalo stvari/Index rerum/Indexe delle cose* (290-297). Kazala su izradili Maja Katušić i Ivan Majnarić.

Glavni dio prikazanog djela čini kritički prijepis građe (29-271) koja je dio fonda pod nazivom *Capi del Consiglio de' Dieci: Lettere di Rettori e di altre cariche* (skraćeno se navodi kao *Consiglio dei Dieci: Lettere Rettori ai Capi*), nastalog kao rezultat djelovanja viših predstavnika mletačkih lokalnih vlasti na istočnom Jadranu. U prvoj knjizi serije nalaze se spisi predstavnika mletačke vlasti na području Mletačke Albanije (*Albania Veneta*), točnije u ovom izdanju nalazimo prijepis spisa mletačkih dužnosnika u gradovima Herceg-Novu, Budvu, Bar i Ulcinj. Objavljeni dokumenti pokrivaju razdoblje mletačke vlasti u spomenutim gradovima u ranom novom vijeku, a sadržaj dokumenata za svaki pojedini grad sadrži, uz brojna zajednička obilježja s ostalima, i njihove specifičnosti koje su bile određene konkretnom političkom, društvenom i vojnom situacijom. Kako i sami autori izdanja navode, najviše je podudarnosti sadržanih u spisima koji se odnose na Bar/*Antivari* (29-88) u razdoblju od 1500. do 1570. godine i Ulcinj/*Ulcigno* (89-117) u razdoblju od 1500. do 1556. godine. Dakle, osim što građa pokriva gotovo identično vremensko razdoblje, velike sličnosti nalazimo i među adresatima spisa. Naime, među barskom građom nailazimo na čak trideset dokumenata upućenih Vijeću desetorice (*Lettere dirette ai Capi*), a tri su dokumenta (dio cjeline *Lettere non dirette ai Capi*) upućena izravno duždu, dok na primjeru Ulcinja nalazimo šesnaest dokumenata upućenih Vijeću desetorice i duždu te jedan generalnom providuru Dalmacije. Izvjestitelji su uglavnom predstavnici mletačke vlasti u navedenim gradovima, ali na primjeru oba grada možemo vidjeti kako pisma Vijeću desetorice upućuju i predstavnici komunalne vlasti, pa čak i privatne osobe, te nerijetko nalazimo i primjere žalbi na određene predstavnike mletačke vlasti.

Spisi koji se odnose na Budvu/*Budua* (119-162) pisani su u razdoblju 1507. – 1765. godine te su u najvećoj mjeri također upućeni Vijeću desetorice (27 dokumenata), a u manjoj mjeri izravno duždu (četiri dokumenta). U slučaju Budve, kao kod Bara i Ulcinja, izvjestitelji su uglavnom predstavnici mletačke vlasti, iako nalazimo i pisma predstavnika komunalne vlasti. Spisi iz Budve posebno su zanimljivi zbog praćenja situacija vezanih uz osmanske prodore u budvansko zaleđe, probleme zbog krijumčarenja soli, stanje gradskih fortifikacija, probleme s općinskom upravom, ali i zbog odnosa između katoličkog i pravoslavnog stanovništva.

Kao što i sami autori navode, spisi koji se odnose na Herceg-Novu/*Castel Novo* (163-271) iz razdoblja od 1691. do 1796. godine sadrže mnogo više posebnosti. Naime, kao izvjestitelji se usporedno pojavljuju providuri za Herceg-Novu (*Proveditor ordinario*), imenovani neposredno nakon uspostave mletačke vlasti u gradu, ali i izvanredni providuri za Kotor i Mletačku Albaniju, nadležni za Herceg-Novu (*Proveditor Estraordinario di Cattaro, et Albania con la Soprintendenza di Castel Nuovo*). Navedena pojava usporednih providura uzrokovala je česte prijepore i međusobne optužbe oko ovlasti i dužnosti (prijepori oko razgraničenja civilnih i vojnih ovlasti, neusklađenost djelovanja, pitanje podložnosti novljanskog providura providuru u Kotoru i slično). Nailazimo i na pisma u kojima stanovnici lojalni Mletačkoj Republici traže zaštitu od dužda, a posebice su zanimljivi i popisi naoružanja novljanskih fortifikacija.

Izdanje pod nazivom *Epistolae et communicationes rectorum Dalmatiae et Albaniae Venetae* (*Pisma i poruke rektora Dalmacije i Mletačke Albanije*), nastalo tijekom suradnje znanstvenika s Hrvatskog instituta za povijest u Zagrebu i Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU u Zagrebu bitan je doprinos proučavanju povijesti odnosa Mletačke Republike i gradova istočnojadranske obale, u ovom slučaju Mletačke Albanije. Sama činjenica kako navedeni gradovi, nažalost, nemaju sačuvane vlastite arhive iz vremena mletačke vlasti dodatno uvećava značaj ovakvog izdanja za brojne povjesničare zainteresira-

ne za proučavanje odnosa vlade u Mletcima sa svojim gradovima u Mletačkoj Abaniji. Građa objavljena u ovoj knjizi isto je tako prvorazredni izvor za proučavanje raznih aspekata svakodnevnog života i materijalne kulture Bara, Budve, Ulcinja i Herceg-Novog razdoblju od 16. do 18. stoljeća. Nadalje, potrebno je istaknuti nakanu autora ove knjige da nakon ovog izdanja pripreme i daljnja izdanja spisa nositelja mletačke vlasti na istočnojadranskom prostoru.

Goran Budeč

Dražen Vlahov, *Knjiga računa općine Roč (1566.-1628.)*, Posebna izdanja Državnog arhiva u Pazinu, sv. 18, Glagoljski rukopisi 7, Državni arhiv u Pazinu, Pazin 2009., 300 str.

Dražen Vlahov, umirovljeni ravnatelj Državnog arhiva u Pazinu (1970. – 1991.), koji je ove godine navršio 70 godina života, nesumnjivo je jedan od najboljih poznavatelja kurzivne glagoljice u Hrvatskoj te arhiva i fondova u kojima se čuvaju raznoliki i izuzetno brojni arhivski dokumenti kao što su bilježnički spisi, matične knjige rođenih, krizmanih, vjenčanih i umrlih, računske knjige pojedinih bratovština i druge vrste zapisa pisanih na tom drevnom hrvatskom pismu. Nažalost, poznato je da je objavljivanje vrela pisanih kurzivnom glagoljicom iz razdoblja od 16. do 19. stoljeća u posljednjih nekoliko desetljeća prilično zapostavljeno, kako u Istri, tako i u ostalim dijelovima Hrvatske u kojima se pisalo tim pismom, što je u konačnici rezultiralo činjenicom da je danas vrlo malen broj povjesničara osposobljen za stručno i kritičko objavljivanje i transliteraciju takve građe. No među tim malobrojnim istraživačima, najpoznatije ime danas zasigurno je ono autora ove knjige.

Inače, tijekom svojeg dugog znanstvenog rada na kritičkom objelodanjivanju primarno istarske glagoljske arhivske građe Dražen Vlahov je, uz niz manjih studija vezanih uz istarsku povijest i temeljenih na raščlambi glagoljske građe, u seriji *Posebna izdanja Državnog arhiva u Pazinu. Glagoljski rukopisi*, od do sada sedam tiskanih kritičkih izdanja knjiga glagoljskih vrela Istre sam objelodanio šest, dok je jednu, i to prvu, tiskao Anđelko Badurina. Sudeći prema izuzetno bogatim glagoljskim fondovima vrela vezanih uz istarsko područje, možemo se nadati da će isti autor ili njegovi nasljednici, ako se pronađu osobe nadarene za rad na glagoljskoj paleografiji i kritičkom objavljivanju vrela, tiskati još velik broj takvih kritičkih izdanja.

Ova, sedma po redu, knjiga iz serije *Glagoljski rukopisi*, koja je ujedno i jedna od najkvalitetnijih serija specijaliziranih za kritičko objavljivanje istarskih povijesnih vrela, usredotočena je, kao što je u naslovu istaknuo D. Vlahov, na transliteraciju knjige računa općine Roč iz druge polovine 16. i prve polovine 17. stoljeća. No transliteracija rukopisa, izvršena prema svim standardima suvremene glagoljske egdotike, odnosno prijepisa na latinicu kurzivnih glagoljskih zapisa iz ranog novog vijeka, tek je jedan, iako najvažniji, dio knjige. Stoga u ovom kratkom prikazu krenimo redom i predstavimo sva osnovna poglavlja koja tu knjigu izvora čini uzornim znanstveno-kritičkim djelom.

U prvom poglavlju "Mjesto Roč" (11-18) ukratko je iznesena povijest tog mjesta od razdoblja prvog spomena u ranom srednjem vijeku (1064.) do početka 17. stoljeća, kada i završavaju upisi u ovdje objelodanjenu knjigu računa. Uz već poznata vrela, kao što su ona Pietra Kandlera, Branka Fučića, Mirka Zjačića ili ranije objavljena ona samog Dražena Vlahova, autor u rekonstrukciji povijesti Roča koristi i podatke iz zbirke izvora koju ovdje predstavljamo, što već samo po sebi pokazuje koliko je ta knjiga važna u rekonstrukciji pojedinih aspekata ročke prošlosti.